

Якісний стан управління процесом самостійної роботи залежить як від студента, так і викладача. Успіх застосування тих чи інших видів самостійної роботи під час навчання у ВНЗ передусім визначається готовністю і зацікавленістю викладачів та студентів до самостійної роботи.

Література:

1. Буряк В.К. Самостійна робота з книгою. – К.: Тов-во „Знання” УРСР. – 1990. – 48с.
2. Данилова Г. Шкільна акмеологія: сутність та шляхи впровадження. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2007. – 48с.
3. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Смолюк І.О. Педагогічна технологія. – К.:Четверта хвиля, 2003. – 224с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Тернопіль. – Богдан, 2005. – 360с.
5. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії. – Тернопіль. – Богдан, 2003. – 136с.

УДК 37.017

С.А. Мукомел

ПЕДАГОГІЧНА АКсіОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО ЦІННОСТІ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкриті основні положення педагогічної аксіології – науки про цінності, показані шляхом формування ціннісних орієнтацій учителя, наголошуються основні механізми та закономірності педагогічної аксіології.

Аннотация. В статье раскрыты основные положения педагогической аксиологии – науки о ценностях, показанные путем формирования ценностных ориентаций учителя, акцентируются внимания на основные механизмы и закономерности педагогической аксиологии.

Annotation. This article exposes the main points of pedagogical acceology the subject of it deals with wealth, which are demonstrated by the way of formation rabuable directions of the teacher and stressed the main mechanism and conformities which are accented in the pedagogical acceology.

Галузь педагогічної аксіології визначає ціннісні основи педагогіки і дозволяє через ціннісні пріоритети в освіті підкреслити центральне положення людини, її внутрішній світ в педагогічній системі. Зрозуміло, що стан освітньої сфери, її розвиток і перспективи в першу чергу залежать від аксіосфери учителя. Таким чином, слід підкреслити актуальність педагогічної аксіології, яка загострює увагу на проблемі ціннісних орієнтацій учителя.

Професія педагога сама по собі постійно вимагає не тільки його вдосконалення, але і підвищення якості підготовки, в наш час спрямованої на посилення емоційної складової професії, розвиток емпатії, спрямованості на іншу людину як вираз любові, доброти і милосердя. Тому не випадкові звернення вчених до питання розвитку духовного спілкування педагога, орієнтованого на цінність іншої людини, передачу моральних цінностей, становлення комунікативної культури.

Педагогічна аксіологія – це наука про цінності освіти, в яких представлена система знань, принципів, норм, канонів, ідеалів, які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент стосунків в структурі особистості.

Основи педагогічної аксіології, духовність у контексті завдань сучасного культурно-освітнього простору розкривається у працях С. Анісімова, Н. Асташова, І. Беха, О. Вишневського, О. Здравомислова, І. Зязюна, В. Ігнатової, І. Матюши, О. Сухомлинської, Г. Шевченко; психологічним аспектам духовності присвячені дослідження – М. Боришевського, О. Зеліченка, Н. Коваль, В. Москальця, Є. Помуткіна,

Т. Титаренко, Ж. Юзвак та ін. Проблемам ціннісних орієнтацій присвятили свої дослідження А. Аза, М. Бобнєва, О. Богомолова, О. Борковська, О. Зотова, В. Ольшанський, В. Ядов та інші.

В працях цих учених фундаментально прямо чи опосередковано, аналізується сутність аксіології, поняття про ціннісні орієнтації, їх структура та класифікації, можливі шляхи розвитку аксіосфери особистості і соціальних груп.

Педагогічна аксіологія, вивчаючи особливості ціннісних орієнтацій, підкреслює, що їх феномен полягає у тому, що саме цінності надають стійкості особистості педагога і вихованця, визначають принципи їх поведінки, спрямовують інтереси і потреби особистості, регулюють мотиваційну сферу в системі освіти. Предметом педагогічної аксіології є розвиток культури стосунків особистості.

Все активніше в останній час заявляє про себе функціональне тлумачення культури як системи умов, які забезпечують людині: по-перше, самоідентифікацію, і по-друге, самовідтворення як соціальної істоти, актуалізує широкий спектр питань, які стосуються сутності та ієрархії цих умов, так як вони забезпечують людину можливістю вдосконалювати свою природу і тим самим стимулювати соціальний прогрес.

Перетворюючий характер діяльності обумовлений деякими „конструктами” індивідуальної і суспільної свідомості, що володіють властивістю універсального моделювання стосунків людини „до себе” і „не до себе”. Так як такі „конструкти” генетично обумовлюють можливі прагнення (ідеї, змісти, установки, тощо) особистості у відповідності з рівнем і актуальними потребами культурно-історичного розвитку соціуму, то їх можна розглядати як специфічні поведінкові архетипи, які визначають способи і форми людського „самоздійснення”. Досить приблизно ці архетипи можна означити такими категоріями, як гуманізм, зміст життя, творчість. Причому системоутворюючим компонентом вказаної тріади є гуманізм, оскільки саме це ціннісне утворення визначає людську спрямованість будь-якого акту самопроявлення в межах людської орієнтації всієї „життєвої програми” особистості.

Таким чином, гуманізм як культурний архетип являє собою самодостатнє джерело розвитку особистості і суспільства. У зв'язку з цим можна стверджувати, що якщо культура акумулює сутнісні сили людини і як наслідок цього може вважатися субстратом всієї життєдіяльності, в якій здійснюється право і обов'язок саморозвитку особистості, то гуманізм виступає стержневим вектором духовної спрямованості, що визначає її цінність. Релевантною властивістю її є не стільки соціальність, скільки духовність як орієнтація на вищі цінності – Істину, Добро, Красу. Усвідомлення пріоритету розвитку внутрішнього світу особистості по відношенню до формування власне виконавських елементів педагогічної діяльності передбачає переведення в аксіологічну площину всієї системи підготовки сучасного вчителя.

Функції, що визначають статус педагогічної аксіології, дозволяють виявити її специфічність. До них відносяться: змістоутворювальна, оцінювальна, орієнтувальна, нормативна, регулювальна, контролювальна.

Змістоутворювальна функція – одна із центральних, бо од'єднує змістові і процесуальні аспекти освіти, стимулює інтелектуальну ініціативу. Змістоутворювальна функція реалізується через актуалізацію змісту процесу, об'єкта, виділення конкретних факторів і положень, критичне усвідомлення інформації, розуміння змісту, інтеріоризація цінностей, реалізацію набутого змісту.

Оцінювальна функція виражається в розвитку в учасників педагогічного процесу адекватної оцінки явищ дійсності і духовного життя.

Функція орієнтації – пов'язана з можливостями на основі означених параметрів „ієрархії цінностей” визначити пріоритетне положення особистісних, професійних характеристик.

Нормативна функція педагогічної аксіології „узаконює” складові компоненти аксіосфери педагога, вихованця, системи їх взаємостосунків, які є свого роду ціннісним зразком, „камертоном” системи навчання і виховання.

Регулювальна функція спрямовує розвиток системи освіти, об'єктів цієї системи, в руслу національних і загальнолюдських цінностей, які мають гуманістичний зміст, встановлюють необхідну взаємодію в освітній сфері. Роль регулювальної функції підвищується з ростом духовності учасників педагогічного процесу. Перевірка рівня сформованості ціннісних орієнтацій особистості, розвитку цінностей в культурно-історичному контексті – прерогатива контролювальної функції.

На сьогоднішній день також виділяють ряд принципів, на основі яких функціонує педагогічна аксіологія. Принцип гуманізму слід розглядати як особистісно-орієнтований підхід до освіти, що визначає систему взаємостосунків педагога і вихованця. Він вирізняє особливу цінність особистості, акцентує увагу на поясненні, що ціннісні орієнтації – це перш за все відображення ставлення до самого себе, фіксує особливу роль емоційно-чуттєвої сфери та оптимально організованої діяльності на основі особистісно привабливих цінностей.

Одним із основоположних є принцип комплексності. У відповідності з ним ціннісні орієнтації існують і транслюються особистості як цілісне системне утворення. В єдине ціле з'єднується загальнолюдські і національні, статевовікові та індивідуальні цінності. Всі цінності взаємопов'язані з собою, а їх комплексна дія підсилює виховний потенціал освіти.

Принцип комплексності тісно пов'язаний з принципами адекватності і відповідності. Принцип адекватності орієнтує на відповідність якісної характеристики цінності дійсним ставленням між суб'єктом і об'єктом. Принцип відповідності підкреслює залежність ціннісної сфери особистості від аксіологічних пріоритетів групи. Безумовно, ціннісні орієнтації учня напряму корелюють з ціннісною шкалою учнівського класу, гуртка, учительського колективу. Ціннісні орієнтації учителя також залежать не тільки від суб'єктивних перебудов в системі особистісних цінностей, але і від ціннісних позицій шкільного і педагогічного колективів. Глобально виділяється відповідність ціннісних пріоритетів системі освіти і соціуму.

Заслужує на увагу і принцип динамізму ціннісних орієнтацій, оскільки аксіологічна система – явище рухливе, яке вирізняється внутрішньою силою і багатством різноманітних рухів, перемішень. Динамізм аксіосфери забезпечує адекватну соціальну адаптацію як системи в цілому, так і окремої особистості. Однак динамізм безпосередньо пов'язаний зі стабільністю системи ціннісних орієнтацій, що дозволяє зберегти самототожність особистості і колективу.

Виділимо також принцип емоційної відкритості, оскільки ціннісні орієнтації виступають перш за все у формі переживань, які виражаються через емоцію – безпосередню оцінку суб'єктом об'єкта, що дозволяє віднести цей об'єкт до цінності за допомогою духовних почуттів: совісті, поваги, любові, естетичного смаку, милосердя тощо. Частіше за все спектр емоційних проявів – найбільш відкрита галузь вираження ставлення до оточуючого світу з боку і педагога, і учня. Саме емоційна експресія робить поведінку учасників освітнього процесу виразною і гнучкою.

Цікавим в ціннісній системі є принцип включеності яких характеризує цінність з позиції узгодженості її з іншими цінностями і здатність її включатися в яку-небудь більш ширшу соціальну або особистісну аксіологічну систему.

Важливою характеристикою системи ціннісних орієнтацій є принцип ієрархійності, який передбачає розташування цінностей в порядку від вищих до нижчих, що дозволяє визначити структуру ціннісних орієнтацій особистості(групи). Останнім часом виділяється і принцип нелінійності, оскільки систему ціннісних орієнтацій можна уявити як багатомірний динамічний простір, обумовлений впливом різних типів соціальних стосунків.

Центральною дефініцією педагогічної аксіології є „ціннісна орієнтація”, яка є складовою частиною духовних цінностей. Духовні цінності кваліфікуються нами як вершинні досягнення людства, що являють собою цілеспрямовуючі ідеали для формування особистості, які в повсякденному житті трансформуються у ціннісні орієнтації, що упорядковують поведінку особистості. Доцільно виокремлювати професійні, особистісні цінності учителя і його діяльності, педагогічні цінності освітньої системи, цінності підростаючої людини. Цінності учителя – це внутрішній, емоційно опанований регулятор діяльності педагога, який визначає його ставлення до оточуючого світу і до себе і моделює зміст і характер виконуємої ним професійної діяльності. Тому вкрай важливо керувати індивідуальним становленням педагога, формуванням його рис і якостей, що відповідають вимогам суспільства, його ідеалам, розвитком креативних можливостей, формуванням у нього таких мотивів, рис, якостей, які притаманні творчій, освіченій високоморальній людині і забезпечують індивідуальне становлення духовних цінностей педагога.

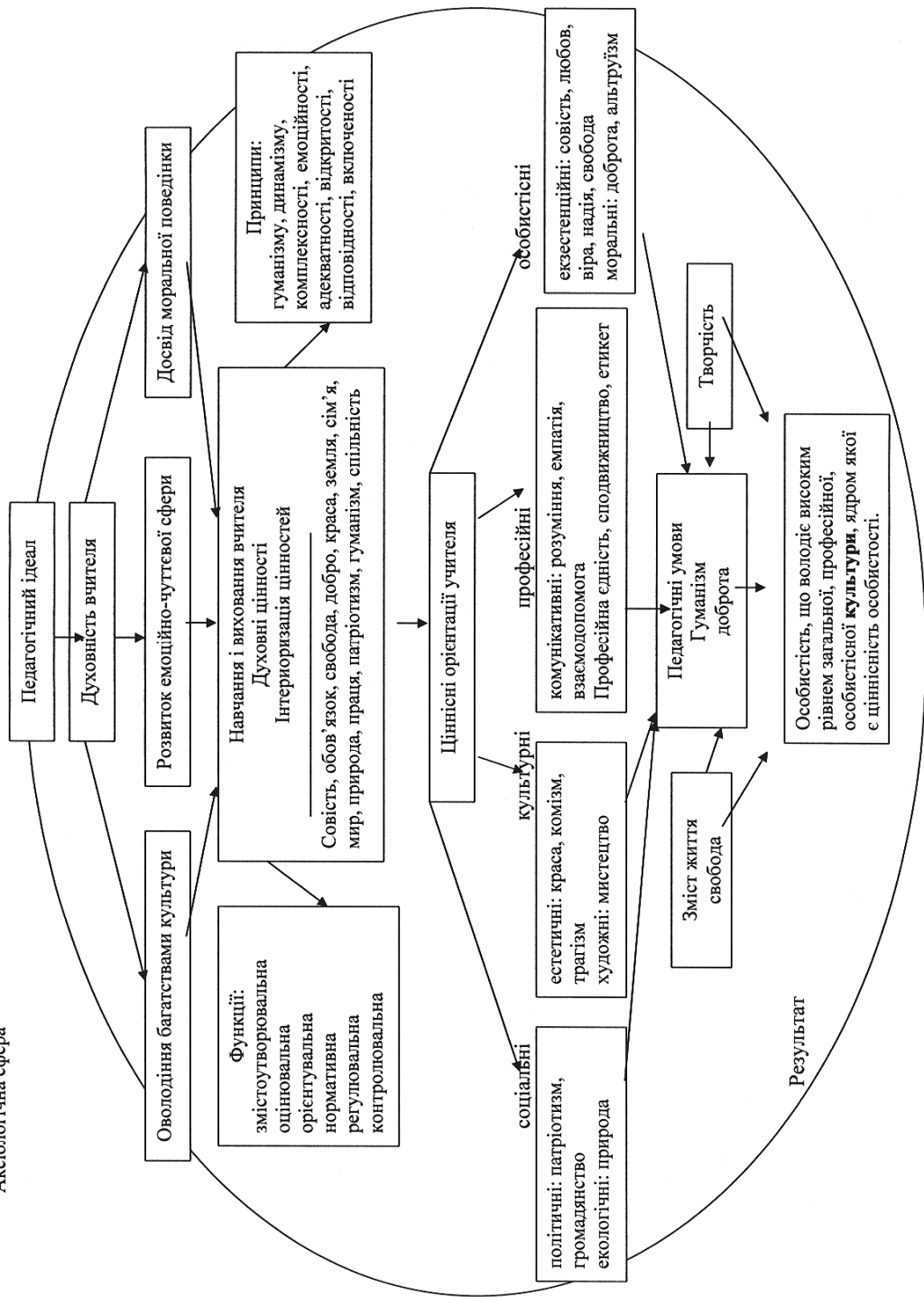
Таким чином, у педагогічному плані феномен духовних цінностей традиційно співвідноситься з когнітивно-інтелектуальними, чуттєво-емоційними процесами, самосвідомістю та волею особистості, що відображається в її діяльності та поведінці.

Механізм формування духовних цінностей розглядається як ріст особистості: від формування високодуховних потреб і мотивів у сфері спрямованості, пошуку та засвоєння відповідної значущої інформації – до формування задумів, цілей, планів, програм високодуховної діяльності, поведінки, дій і вчинків та отримання відповідних результатів перетворення особистості педагога (зміна ставлень, самооцінки, досвіду тощо). Завдяки цьому відбувається розвиток якостей високодуховної особистості, формується готовність до подальших високоморальних, пізнавальних і творчих дій.

Самим високим рівнем ціннісного вираження особистості є наявність ідеалу. Ціннісна орієнтація, що відмічена ідеальним проявом, відображає досконалий зразок. Це головний критерій у вирішенні практично любых питань, це самий дійсний стимул поведінки і діяльності особистості.

В силу різноманітності прояву людиною своєї біосоціальності та поліфункціональності педагогічної діяльності ціннісний блок особистості вчителя має складну структуру, в якій складові знаходяться в системно-ієрархічних стосунках. Природно, що із-за індивідуальних особливостей і сам „набір” і ранжування цінностей конкретних педагогів значно різняться. Відмінність в ціннісних орієнтаціях педагогів викликається також соціокультурними умовами, віковим фактором, гендерними відмінностями, тощо. Беззаперечно, що ціннісною домінантою особистості вчителя повинні бути такі духовні цінності, як любов, свобода, совість, віра, відповідальність та деякі інші.

Духовні цінності є багатовимірним феноменом, пов’язаним з особливими механізмами в емоційній сфері особистості. Емоційному сприйняттю об’єктів передуює когнітивний акт, раціональна оцінка і тільки згодом – емоційна реакція. Її істотними ознаками є: здатність задовольняти яку-небудь потребу, здатність викликати емоційне ставлення до об’єкта (матеріального або духовного), значущість або корисність для суб’єкта; стимулювання активності особистості, регуляція поведінки на підставі ідеалів, норм.

Ми розуміємо під духовними цінностями особистісні якості людини, які своєрідно, у контексті культурно-історичних ідеалів людства, спонукають, регулюють індивідуальні вчинки і поведінку. Загальна схема співвідношення між дефініціями, що розглядаються, така: духовність – духовні цінності – ціннісні орієнтації.

Узагальнити розглянутий матеріал можна у вигляді графічної схеми, яка відображає істотні риси формування аксіологічної сфери педагога.

Таким чином, принципи педагогічної аксіології визначають її статус та місце серед інших галузей педагогіки з урахуванням ціннісної парадигми. Принципи комплексності, адекватності, відповідності, динамізму, емоційної відкритості, ієрархічності, включеності свідчать про духовно-моральну природу науки та необхідність мати спеціальні механізми для духовного зростання.

Повноцінний розвиток ціннісних орієнтацій учителя забезпечується за рахунок засвоєння системи цінностей (соціальних, матеріальних, духовних) з включенням когнітивної, емоційної і діяльнісної підсистем, тобто через синтез знань про об'єкт, емоційних оцінок об'єкта, дій з об'єктом. З зв'язку з цим зміст освіти повинен складатися з певних блоків. Рушійними силами ціннісного механізму при засвоєнні дійсності є: стимулювання інтересу до цінностей, співвіднесення конкретної цінності та ціннісної системи, проблемність та діалогічність в засвоєнні аксіологічних орієнтирів.

Виховне значення цінностей визначається тим, що процес їх засвоєння і реалізації торкається особистісних характеристик, змістових складових освіти, оптимізує взаємодію суб'єктів в педагогічному процесі. Все це активізує особистість і стимулює бажання займатися сомовдосконаленням духовної сфери людини.

Аксіосфера вчителя включає систему цінностей, які є внутрішніми, емоційно-засвоєними особистістю орієнтирами його діяльності і відповідають індивідуальним особливостям людини, рівню культури та вимогам суспільства. Регулятивне значення ціннісних орієнтацій учителя знаходиться в прямій залежності від рівня духовності людини або педагогічного колективу.

Оскільки цінності визначають розвиток свідомості, світогляду та поведінки особистості, то в процесі формування педагога-професіонала слід приділяти цій проблемі відповідну увагу.

УДК 37(09)(73)

В.І. Павлюк

ІСТОРИОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В США

***Анотація.** У статті здійснено історіографічний аналіз українських досліджень, присвячених розвитку освіти США. Розкрито можливості удосконалення вітчизняної освітньої системи за допомогою використання сукупного зарубіжного досвіду.*

***Аннотация.** В статье осуществлен историографический анализ украинских исследований, посвященных развитию образования США. Раскрыты возможности усовершенствования отечественной образовательной системы с помощью использования совокупного зарубежного опыта.*

***Annotation.** The historiography analysis of Ukrainian researches, devoted development of formation of the USA is carried out in the article. Possibilities of improvement of the Ukrainian educational system are exposed by the use of the combined foreign experience.*

Сучасний етап розвитку українського і світового суспільства характеризується серйозними культурно-цивілізаційними змінами, що відбуваються на початку